

avantgarde próza megtermékenyítő s a szocialista realizmus fegyelmébe épülő áramlatát. Figyelmét azonban legteljesebben napjaink irodalma köti le. Mai líránk minden irányában: a leíró, bukolikus, szemlélődő humanista hangban (*Illyés, Simon, Csanády*), a Túztánc körének szocialista dinamizmusában (*Váci, Garai*), a személyi kultusz emberpróbáló élményeivel vívódó morális költészetben (*Benjámin, Juhász Ferenc* és *Nagy László* mítoszteremtő, a szürrealizmus eszközeivel dolgozó lírájában — a szocialista szemlélet és a korszerű kifejezés eredményeit kutatja s erre ösztönöz. Végigjárja élő prózánk hagyományos útjait (*Veres Péter, Tamási Áron*), de izgalmasabb problémák is vonzzák: *Sánta Ferenc* Húsz órája, *Sarkadi Imre* életművének torzója, *Somogyi Tóth Sándor* korszerű ironiája, *Darvas József* Rézseg esője. Nagy érdeme, hogy nem statikusan: rezervátumnak, a hagyományok függvényének tekintti az irodalmat, hanem élő, változó, forrongó, új lehetőségeket teremtő és megvalósító folyamatnak.

Diószegi könyve másfél évtized kritikai teljesítményét gyűjti össze, első írása még 1953-ból való. Az átalakuló irodalomtudat hatással van szemléleti fejlődésére, de magyarázza is ellentmondásait. Korai cikkeiben még túl direkt kapcsolatot tételez föl a mű és a közélet közt (*Csanády Imre*), s hajlamos az irodalom ábrázoló funkcióját is túlértékelni. *Veres Péter* Almáskertjét elemelve realizmusának korlátozottságát

művei cselekménytelenségéből eredezteti, de a kiindulópont vezet el *Juhász Ferenc* lírai szollipszizmusának megálapításáig is. Fejlődésfoglalma néhol elvont követelmény, már kialakult életművek esetében is elszakad az írói pálya öntörvényeitől. Így reklamál *Tamási Áron*on több drámaiságot, ezért tűnik kissé értetlennek *Illyés* Új versekéről és *Féja* Bölcsődaláról írott recenziója. Másból az irodalmat és az ideológiát mechanikusan azonosítja (*A „népi” írók útja*). A kritikusai munkát — lévén alkalomhoz és izléshez is kötött — nem, de a kötet szerkesztését mindenképpen bírálja, hogy mai irodalmunk körképéből hiányzik a legsúlyosabb életmű: *Németh László*.

A Megmozdult világban írásai még egy szempontból példamutatóak mai kritikánk számára: elvi bátorságukkal, polémikus szenvedélyükkel, Diószegi a kritikát szuverén műfajként műveli; nem tekinti másodlagos feladatnak, szó szerint értelmezett ancilla literaturának; meggyőződését fontosabbnak tartja a tekintélytiszteletnél. (*Vitája Lukács Györggyel, Garaudyval, Illyéssel*.) Nem köti le tevékenységét egy írócsoporthoz sem, egyetlen mérce létezik számára: a marxista gondolat, a közéleti szükségleté. Figyelme, érdeklődése inkább extenzív, mint intenzív, így tud megfelelni szakkritikus létére a közönséget is irányító követelménynek. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1967.*)

GREZSA FERENC

HÉRA ZOLTÁN: JÓ ELLENFELET

Művekről, emberekről szóló kötetének vérbeli publicistaként választott címet Héra Zoltán, a Népszabadság ismert munkatársa, amikor mintegy tíz év gondjairól, küzdelmeiről ad számot. *Harcos, jókedvű* cím, szellemi tusára provokál. A jó ellenfél — állítja példákra hivatkozva — nélkülözhetetlen partner, sokszor kivételes teljesítmények kikénszerítője, aki erőnk megfeszítésére, a mindig jobb elérésére izgat. Ez a gondolat paradoxonnak tetszik, de igazáról meggyőzően érvel a könyv.

A négy témakörbe csoportosított csaknem félszáz írásban mai életünk erkölcsi arculatát rajzolja, az esztétika, a filozófia és az irodalompolitika összefüggéseit keresi, a világban, emberek, művészek között tájékozódik és tájékoztat. Könyvének egyéni arca van, mert írójára is egyéniség. Szerény ember, aki nem a könnyed fogalmazásra törekszik, aki

kritikusként nem kinyilatkoztat, hanem töprengéseit mondja el hangosan. Bonyolult világunkat akarja megfejteni, és ebben a világban az egyes ember értékét, helyét. *A Jó ellenfelet* minden sora önvallomás. Az olvasott könyv, a megfigyelt jelenség alkalom arra, hogy horizontot nyisson, sokszor igen szubjektív gondolatsorokat indítson el. Amit elmond, megkapaszkodik olvasójában, együtt töprengünk vele, érvei, történetei elgondolkodtatnak. Megismerő szenvedély fűti, ezért állandóan elemzi benyomásait, így fedezi fel új és új oldalait. A cirkuszi oroszlán parabolája egy magatartás eddig soha nem volt megfogalmazása. Ezt az oroszlánt csak ő látta meg a bémész tömegből, amelyet az idomító vakmerősége borzongat. Így igaz, jóllehet tudjuk, hogy az oroszlán nemcsak ilyen, hiszen ismerjük címerállatként és Aesopus meséjéből erősza-

kos osztozkodóként is. Az erkölcsi kérdéseket fejtegető Héra ilyen írásaiban erős és találó: moralista anélkül, hogy prédikálna.

Modern értelmiségi askétának vallja magát, a szellem hedonistája, aki anyagi javakért, tárgyak birtoklásáért erkölcsi engedményt nem hajlandó hozni, a morális szépet, ha sokan, akik magukat realistáknak nevezik, illúzióknak tartják is, őrzi és védi. Szereti és tiszteli, társának vallja az alkotó embert, aki a tamaskodók szerint a lehetetlent próbálja. Prométheusz mítosza új vonásokkal gazdagodik nála, életre kel a barlangrajzok ősembere, és mai kétkedőinkkel száll perbe.

Kritikusai elvként ezt fogalmazza meg: „úgy fogadni a művészi élményt és benyomást, ahogyan ér bennünket, miközben magunk is alkotunk, küzdünk.” Gyakorlata is ez. A regény, a vers rezonál benne, asszociációkat kelt. Az olvasó ember örömeit, megrendüléseit írja le, így szakít a személytelen véleménymondás kritikusai gyakorlatával, a fejedelmi többessel, a recenzens simára koptatott sablonjaival. Kétségtelen, a kötet-

ről ténszerűen talán kevéssé tájékoztat, de az íróról értőn és művészetéhez férközve szól, tehát mégis az olvasót szolgálja. Nem egy-egy verset ragad meg, nem részletekkel bibelődik. Fel-tűnő, hogy kritikáiban zömmel költőket (Benjámín László, Garai Gábor, Illyés Gyula) mutat be, verseikben a lírai személyiséget kutatja, és érezhető alkati rokonságuk indokolja a választást. Nem oktalan gáncsoskodás a célja — valamire való kritikus erre nem is vete-medhet —, nem méricskéli, adagolja az elismerést és a kifogást, s óvakodik attól, hogy a „tévedhetetlen szerepét játssza: befogadásukra, megértésükre törekszik.

Végül még egy értékes kísérlet tanú lehetünk a kötetet forgatva. Héra meg-újítja a publicisztika és a kritika formáit. A legkülönfélébb műfajokkal próbálkozik, sikerrel, mutatva, hogy a levél, a karcolat, a parabola és a jelenet egyaránt hordozhat tőlük eddig idegennek tekintett gondolatokat. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

KARDOS JÓZSEF

ABODY BÉLA: SAULUS VAGY PAULUS?

A kötet — tíz esztendő java termése — mindössze tizenkét íves. Nem a szó tárgyi, hanem *szubjektív* értelmében tartom rövidnek. Túl szigorú volt a válogatás vagy az önkontroll. Készer-háromszor terjedelmesebb kötetet is végig-olvastam volna, ha Abody a szerzője, mint ahogy feleakkora kötetekről már a közepetájt az volt az érzésem — hosszabbak a *Nyomorultak*-nál.

A *Saulus és Paulus*-ban a témák pazár, szinte zavarbaejtő, összhatásában üdítő változatosságának örvendhet az olvasó. Találhat benne — többek között — Kellér Andor-, Czibor János-, B. Nagy László-portrét, a zálogházról, az üetőről, a zsihipiacról szóló írásokat. A szerző vitába száll Aldous Huxley öregkori eszméivel és rögeszméivel, kezdő írók életfelfogásával, módszertanával, azonfelül a gyilkosokkal, besúgókkal és a történelem közveszélyesen közönyös kibeivel.

A kis könyvből tehát sok mindent megtud az olvasó. Legfőképpen azt, milyen író az Abody Béla, aki — legfontosabb tömegkommunikációs eszközeink s legelsősorban saját jóvoltából — az ország legismertebb emberei közé tartozik, „fellépései” egyszerre emelik a jelzett tömegközlelési eszközök színvona-

lát s irodalmi életünk integráns részét képező személyén keresztül szolgálják az erre alaposan rászoruló kritika népszerűsítését.

Milyen író? Mint azt a fenti felsorolás bizonyítja — szenvedélyesen kíváncsi. Sokirányú érdeklődésének megfelelően írói reflexzei olyannyira változatosak, hogy csak ezzel is körüljárható írói-emberi alakká, hogy az ő kifejezésével éljek: „alapemberré” válik a közönség előtt. Logikus elme. Mindent újra átgondol, s éppen ezért *saját* csalhatatlanságában sem hisz. Profán, morális, racionalista, akinek nagy gyönyörűsége telik abban, ha odamondogat a mindenfajta — s főleg a szó szellemi értelmében vett — ünnepélyes szemfogatásnak. Humanista: kegyetlen a jelenségekkel, megbocsátó az emberekkel szemben. Különös, villogó, ellenállhatatlan s fanyar szellemessége külön analízis érdemel. *Ezért* a szellemességért hallatlanul népszerű. Ugyanezért esik bizonyos árnyék erre a népszerűsége. Nálunk Szerb Antalt, a ma már klasszikusnak számító irodalomtörténészt sem veszik éppen bizonyos értő rétegek *egészen* komolyan. Csakis azért, mert igen gyakran diákostanáros — csibészesen, tiszteletlenül, meghökkentően szellemes. Vannak, akik